

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

С. М. Підгородецька*, К. О. Захарчук**, Ю. О. Гернего***

ДЕЯКІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ)

Розбудова інноваційної економіки є закономірністю в ринкових умовах та в умовах глобалізації, тим більше у період економічної кризи. На основі інновацій необхідно забезпечити позитивні структурні зрушення за рахунок випереджального розвитку високотехнологічних галузей та виробництва наукомісткої, енергоощадної, експорторієнтованої продукції, створення умов для поєднання науково-технологічного та підприємницького середовища. Все це вимагає дослідження суті та значень інновацій та інноваційної політики як України, так і вивчення та співставлення досвіду інших країн, зокрема, країн заходу. Необхідно зауважити, що для нашої країни здійснення інновацій та інноваційної діяльності не є максимально ефективним, саме тому існує потреба охарактеризувати базові аспекти їх сприйняття. Для порівняння доцільним є обрання країни західної Європи, яка досягла значного успіху у теоретичному та практичному аспектах щодо даної проблематики. Наприклад, такою країною може стати Німеччина, де інновації та застосування інноваційної політики посідають досить чільне місце у дослідженнях та визначають ефективність відповідної економічної діяльності на практиці.

Питання аналізу інновацій та інноваційної політики має досить багато аспектів щодо вивчення, тому займає вагоме місце серед досліджуваних проблем у різних країнах світу. Так, у своїх працях дані аспекти висвітлювали такі класичні європейські вчені, як: Й. Шумпетер, П. Друкер, Т. Веблен, М. Портер, М. Маскон, Р. Лок, Р. Нельсон, Б. Санто, Дж. Мартіно, Г. Менш та інші. В Україні поняття інновацій та інноваційної політики переважно набули особливої актуальності тільки в період незалежності, тому дослідження мають переважно сучасний характер. Серед вітчизняних "класиків" щодо досліджень інновацій можна назвати М. І. Туган-Барановського. Необхідно також виділити таких сучасних вітчизняних вчених, що займаються даними питаннями, як: Ю. Бажал, В. Гаєць, А. Гальчинський, П. Гайдучкий, О. Дацій, Я. Жаліло, В. Семиноженко та інші.

В умовах ринкових відносин у нашій країні виникла необхідність дослідження сутності інновацій та осмислення необхідності проведення інноваційної політики на загальнодержавному рівні, так як спостерігається тенденція до закріплення технологічного відставання від розвинених країн світу. Починаючи з 1995 р. за формальними ознаками Україна опинилася в групі країн Азії, Африки та Латинської Америки, які на світовому

© Підгородецька С. М., Захарчук К. О., Гернего Ю. О., 2009

* професор кафедри економічної теорії та підприємництва Хмельницького університету управління та права, кандидат економічних наук, доцент

** завідувач кафедри ділової іноземної мови Хмельницького національного університету, кандидат філологічних наук, доцент

*** член Всеукраїнської громадської організації "Українсько-Австрійське товариство "Галиція" (м. Львів)

рівні не вважаються розвиненими в науково-технологічному аспекті¹. Україна не використовує повною мірою інноваційних факторів зростання, до цього часу не створено умов для належного фінансування розвитку науки та освіти, стимулювання інвестицій у технологічні новації. Нині вартість наукомістких технологій, комп'ютерного програмного забезпечення, ліцензій, патентів тощо в національному багатстві України становить лише 0,1 %². Науковою базою для розуміння даних питань є теорія економічного зростання і розвитку сформована на рубежі XIX-XX ст.ст. досліджувана українським вченим М. І. Туган-Барановським, де інновації розглядаються як чинник збільшення багатства та розширеного відтворення³.

В сучасному вітчизняному суспільстві інновацію трактують як оновлення основного капіталу або продукції, що виробляється, на основі впровадженнь досягнень науки, техніки та технологій переважно у виробничій діяльності⁴. Також важливим аспектом розуміння інновацій та інноваційної політики в нашій державі є система законних і підзаконних актів, що становлять основу розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності в країні. Для прикладу, Законом України "Про інноваційну діяльність" визначено, що інноваційна діяльність (діяльність щодо створення та впровадження у використання інновацій) — це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів та послуг⁵.

Законом України "Про інвестиційну діяльність" інноваційну діяльність визначено, як одну із форм інвестиційної діяльності, яка здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що включає:

- випуск і поширення принципово нових видів техніки і технологій;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;

- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;

- розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища⁶.

Господарський кодекс України прив'язує інноваційну діяльність до сфери господарювання і визначає її як діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя⁷.

У широкому розумінні інноваційна політика поєднує науку, техніку, підприємництво, економіку та управління. Вона характеризує комплекс впливу державних та приватних структур на економіку, пов'язаних із стимулюванням економічної та соціальної ефективності інноваційних процесів, а також комплекс організаційних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов для виникнення та функціонування інноваційної інфраструктури. Слід зазначити, що в Україні даними аспектами переважно займається держава, тому доцільним є виділення визначення саме державної інноваційної політики. Державна інноваційна політика характеризується, як сукупність науково-технічних, виробничих, управлінських, фінансово-збутових та інших заходів, які пов'язані з просуванням нової, поліпшеної продукції на ринок. Основними засобами державної підтримки інноваційної діяльності вважають:

- національні державні науково-технічні програми, міжнародні науково-технічні програми;

¹ Даций О. І. Механізм державної підтримки інновацій в Україні // Інвестиції: практика та досвід. — 2008. — № 14. — С. 12.

² Гражевська Н. Забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в глобальному постіндустріальному вимірі // Економіка України. — 2008. — № 9. — С. 57.

³ Дем'яненко І. В., Буряк А. В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 11 (77). — С. 4.

⁴ Козаченко В. М. Сучасні погляди на проблеми формування інноваційного підприємництва // Вісник Хмельницького національного університету. — 2008. — Т. 1. — № 3. — С. 66.

⁵ Космидайло І. В. Проблеми інноваційного розвитку в Україні та шляхи їх вирішення // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 2 (68). — С. 22.

⁶ Там само. — С. 20.

⁷ Гусев В. О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки: Навч. посіб. — К.: Вид-во НАДУ, 2007. — С. 17.

- держзамовлення в науково-технічній сфері;
- державна науково-технічна експертиза;
- бюджетне фінансування науково-технічної діяльності;
- патентно-ліцензійна діяльність;
- стандартизація і сертифікація у науково-технічній сфері;
- формування науково-технічних кадрів;
- створення системи науково-технічної інформації⁸.

Тобто, можемо зробити висновок, що в Україні поняття інновацій на сучасному етапі розглядається переважно через ракурс визначення інноваційної діяльності та передбачає необхідність розробки чогось якісно нового, що призведе до розширення виробництва та головним чином підвищення добробуту. Під інноваційною політикою переважно розуміють певні заходи, запровадження яких є вигідним для держави. Отже, в нашій державі досліджується переважно інноваційна політика на макrorівні.

В розвинених країнах еволюція інноваційної політики пройшла три генерації. “Перша генерація” передбачає впровадження результатів наукових досліджень та розробок у інноваційних продуктах. При цьому інноваційна політика ставала логічним продовженням науково-технологічної політики та базувалася перш за все на вже наявній в країні “пропозиції” з результатів творчої діяльності та за своєю суттю була реалізацією різних варіантів так званої “лінійної” моделі інноваційного процесу, в яких потік нових знань розглядався переважно як однонаправлений процес з обмеженими зворотними зв’язками та не провідною роллю ринку. З такої моделі історично починали більшість розвинених країн світу, що згодом переходили на модель інноваційного процесу, яка відштовхується від наявного на світовому ринку “попиту” і яка за своєю суттю є ринковою. “Друга генерація” інноваційної політики передбачає розгляд інноваційного процесу як системного явища. Результати наукових досліджень та розробок продовжують розглядатись як першочергове джерело інновацій, але основою державної політики стає формування комплексу заходів підтримки інноваційної активності на всіх стадіях інноваційного процесу. Інноваційна політика набуває статусу окремої сфери державного регулювання, яка має бути скоординована з традиційними сферами державного регулювання (освітою, наукою, промисловістю, фінансами тощо). “Третя генерація” державної інноваційної політики передбачає подальше поглиблення координації міжгалузевих заходів щодо підтримки інноваційної діяльності з метою набуття інноваційною діяльністю центрального місця серед цілей у всіх сферах державної політики, через визначення комплексу завдань та заходів, здатних підвищити рівень інноваційної активності суб’єктів господарювання та темпів впровадження ними інновацій. Такий підхід до інноваційної політики передбачає її формування та реалізацію усіма органами виконавчої влади окремо в межах повноважень кожного з них⁹.

З метою реалізації завдань Лісабонської стратегії Європейська Комісія підкреслює необхідність запровадження державної інноваційної політики третьої генерації. Проте на сьогодні більшість країн Європейського співтовариства не можуть забезпечити належного рівня міжгалузевої координації у сфері формування та реалізації державної інноваційної політики. Державна інноваційна політика в Україні сьогодні продовжує формуватись за сценарієм “другої генерації”.

Вивчення іноземного та вітчизняного досвіду свідчить про те, що саме держава фінансує передові науково-технічні розробки і найбільші проекти, впровадження яких не під силу приватному бізнесу. Так, наприклад, в Німеччині державне регулювання інноваційного розвитку здійснюється за допомогою банківської системи. У США, Японії, Великій Британії — через реалізацію загальнонаціональних науково-технічних та екологічних програм зі створенням змішаних засобів за участю державного бюджету та великих фірм і банків, зацікавлених у цих програмах¹⁰.

В Німеччині дослівно під інноваціями розуміють “нововведення” або “оновлення”, що походить від латинського “novus” — новий та “innovatio” — “щось нове створене”.

⁸ Даций О. І. Вказ. праця. — С. 12.

⁹ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>.

¹⁰ Іванюк О. О. Зарубіжний досвід розвитку економічних систем на інноваційній основі // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 12 (78). — С. 24.

Термін використовується для позначення як нових ідей та винаходів, так і для характеристики певного економічного “переміщення”, тобто зміни¹¹. Загалом в Європі інновації характеризують як кінцевий результат втілення новацій з метою отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного та іншого виду ефекту. За визначенням Й. Шумпетера інновація сприймається як історично безповоротна зміна способу виробництва речей. Таким чином, тоді, як вітчизняне розуміння інновацій спрямоване переважно на особливості якісного покращення виробничого процесу та підвищення рівня його прибутковості, в Німеччині під інноваціями розуміються нововведення виключно у всіх сферах життя суспільства та вдале їх поєднання за сприяння відповідних заходів інноваційної політики.

Інноваційна політика в Німеччині характеризується як сукупність конкретних заходів, які координуються на усіх рівнях і створюють можливості для подальшого розвитку інновацій у всіх сферах економіки. Зокрема, щодо даного питання канцлер Німеччини Ангела Меркель зазначає, що для покращення умов щодо впровадження інноваційних ідей та продуктів на практиці необхідне створення системи “інноваційного партнерства” в країні, яке в свою чергу сформує сприятливий інноваційний клімат, який забезпечить реалізацію майбутніх інноваційних стратегій¹².

На даний час у світі широко використовуються три моделі науково-інноваційного розвитку. Першою є модель швидкого поширення перспективних нововведень. Країни орієнтовані на поширення та кластеризацію (групування у класи) базисних нововведень через створення для підприємств сприятливого науково-технічного середовища та заохочення через фінансово-кредитні важелі ризикових проєктів. Діє загальний високий рівень оподаткування суб’єктів господарювання та пільговий режим оподаткування інноваційних проєктів (Швеція, Швейцарія, Німеччина). Другою є модель науково-технічного лідерства, яка реалізується в країнах із високим інноваційним коефіцієнтом, таких, як: США, Франція та Велика Британія, які орієнтуються на масштабні інноваційні проєкти, що охоплюють всі стадії інноваційного процесу. Тут підтримують низький рівень оподаткування корпорацій, що дає змогу накопичувати ресурси для значних і ризикованих технологічних змін. Третьою є модель всебічного інноваційного розвитку, яка забезпечує реалізацію сучасних досягнень світового науково-технічного прогресу. Підтримка інноваційної діяльності полягає не у наданні податкових пільг, а у створенні умов для активної творчої діяльності громадян країни, передусім у науково-технічній сфері. Для цього реалізуються різноманітні державні освітні програми. Це здебільшого стосується таких країн, як Південна Корея та Японія¹³.

Поряд з теоретично визначеними пріоритетами інноваційної політики Німеччини можна також охарактеризувати особливості її застосування та результати даної практичної діяльності. Для прикладу, яскравим наслідком вдалого застосування заходів інноваційної політики можна вважати те, що в рейтингу конкурентної економіки Всесвітнього економічного форуму за 2007-2008 рр. Німеччина посіла 5-те місце проти 73-го місця України. Рейтинг Всесвітнього економічного форуму розраховується за 12-ма показниками серед яких також окремим пунктом відокремлюють розмір ринку, технологічну готовність, розвиток бізнесу та інновацій. Зокрема вважається, що можливість входження Німеччини в першу десятку забезпечило її своєчасне залучення в економіку саме інноваційного чинника¹⁴. Вдале застосування заходів інноваційної політики в Німеччині можна також прослідкувати за допомогою наявних статистичних даних. Так, згідно з статистичними дослідженнями Німеччина посідає друге місце серед країн Європейського союзу за рівнем розвитку інновацій. Особливо приділяється увага малим та середнім підприємствам країни, які, головним чином завдяки наявній можливості щодо запровадження інновацій, забезпечують близько 40 % підприємницького доходу країни та близько 75 % усіх робочих місць¹⁵. Таким чином, розуміння інновацій в Німеччині має досить широкий зміст і зводиться переважно до необхідності проведення відповідної інноваційної політики щодо

¹¹ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://de.wikipedia.org/wiki/Innovation>.

¹² [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.angela-merkel.de/page/26.htm>.

¹³ Іванюк О. О. Вказ. праця. — С. 24.

¹⁴ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>.

¹⁵ [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.bundestag.de/aktuell/hib/2008/2008_250/04.html.

координації всіх аспектів інноваційних досліджень в різних галузях економіки для досягнення конкретних стратегічних цілей, тобто має більш конкретний та системний характер в порівнянні з відповідними заходами в Україні.

За результатами проведеного дослідження порівняльних аспектів розуміння сутності інновацій та інноваційної політики в Україні та Німеччині можемо зробити наступні висновки:

- поняття інновацій та інноваційної політики мають досить давнє європейське походження, що зумовлює ефективність функціонування даних процесів на сьогодні саме в Західній Європі;

- яскравим прикладом вдалого використання “класичних” визначень інновацій та інноваційної політики є Німеччина, що зумовлює необхідність проведення відповідного аналізу поданих аспектів дослідження саме в даній країні;

- для України характерним є досить малий досвід у розгляді та відповідному застосуванні питань інновацій та інноваційної політики, що зумовлює необхідність вивчення та застосування досліджень у відповідних аспектах фахівців з інших країн, зокрема Німеччини;

- важливим для обраного аспекту аналізу є здійснення порівняльної характеристики розуміння поданих питань в обох країн та можливого практичного застосування наявних теоретичних висновків.

Таким чином, за результатами аналізу можемо визначити, що питання інновацій та інноваційної політики для України потребує подальшого вивчення та поглиблення розуміння, що підвищить ефективність використання досліджуваних процесів на практиці. Зокрема, в пригоді для України може стати використання теоретичного та практичного досвіду Німеччини щодо даних питань.

